
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658.562

© Момот О.І., Мартинюк О.С., 2013
Донецький національний технічний університет, Донецьк

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Проаналізований рівень гармонізації чинних в Україні стандартів міждержавних (ГОСТ) і національних (ДСТУ) з міжнародними та європейськими. Проведений порівняльний аналіз ступеня гармонізації національних стандартів у країнах Європи; проаналізовані міжнародні нормативні документи з менеджменту якості та гармонізовані національні документи.

Ключові слова: гармонізація, нормативний документ, управління якістю, технічне регулювання, законодавство.

Постановка проблеми. Міжнародне співтовариство розробило єдиний підхід до нормування технічних вимог до якості продукції. Важлива роль в сфері управління якістю належить законодавству як формі державного управління якістю та методом її забезпечення. Сама нормативно-правова база складається із документів різного рівня, без яких не можуть працювати, зокрема й гармонізовані національні стандарти, які визначають вимоги до систем менеджменту в різних видах економічної діяльності (серії ISO 9000, ISO 14000, ISO 27000 і др.). [1, с.47].

Зі вступом України у СОТ для неї відкриваються широкі шляхи до єдиного європейського ринку. ЄС ввів нові інструменти усунення бар'єрів для вільного пересування товарів. Значне місце серед них належить "новому підходу" до регулювання продукції та "глобального підходу" до оцінки відповідності, які доповнюють один одного. Їх спільним елементом є те, що вони обмежують втручання суспільства та держави у важливі питання і надають виробнику широкий вибір способів виконання своїх зобов'язань перед суспільством. Механізми, які застосовуються для досягнення мети ґрунтуються на недопущенні нових бар'єрів для торгівлі, взаємному визнанні і технічній гармонізації [2, с.13-14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню законодавства у сфері якості, а також реалізації державної політики у сфері якості

присвячена стаття Паракуди В [1]. Мухаровський М. розглядає адаптацію загального законодавства України до вимог ЄС, а також причини її низького рівня [2]. Проблеми гармонізації нормативної бази на основі сучасних міжнародних і європейських стандартів, стан актуалізації стандартів колишнього СРСР представлені у праці Тетері В. [3]. Порівняльний кількісний, структурний і якісний аналіз стану гармонізованих національних нормативних документів по управлінню якістю представлений в роботах Грищенко Ф. [17; 18].

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми. Хоча в даний час питанням гармонізації національних документів присвячено багато публікацій. Причини низької ефективності таких праць майже не розглядаються.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз рівня гармонізації стандартів, що діють в Україні, з міжнародними та європейськими, а також розглянути причини низької ефективності робіт по гармонізації нормативних документів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Рівень гармонізації стандартів, що діють в Україні (міждержавних (ГОСТ) і національних (ДСТУ) з міжнародними і європейськими складає 21,8 %. За роки незалежності в Україні прийнято більше 7,6 тисяч національних нормативних документів, з яких 53,6 % є гармонізованими стандартами [3, с.40-41]. У таблиці 1 наведена порівняльна характеристика гармонізованих стандартів в різних країнах.

**Порівняльна характеристика
гармонізованих стандартів у різних країнах [3]**

№ п/п	Країна	Кількість національних стандартів	
		Всього	Гармонізованих з ISO
1	Великобританія	25 793	5 732
2	Іспанія	24 056	6 983
3	Італія	16 548	611
4	Німеччина	29 583	4 267
5	Польща	30 893	2 000
6	Росія	26 293	2 137
7	Румунія	29 548	2 911
8	Словаччина	28 867	4 741
9	Франція	31 000	9 240

Як відзначає Тетеря В., у державах-членах ЄС прийняті як національні 80-90% стандартів європейських організацій стандартизації [3, с.41].

Процентне співвідношення гармонізованих стандартів наведено на рисунку 1.

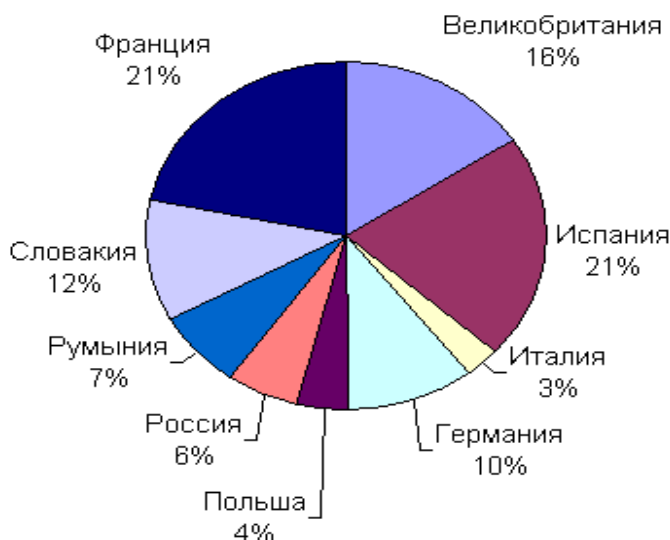

Рис.1. Процентне співвідношення гармонізованих стандартів у країнах Європи

Відповідно до Угоди про партнерство і співпрацю між Україною та ЄС і їх державами-членами [4], Україна взяла на себе зобов'язання запровадити заходи щодо поступової адаптації національного законодавства відповідно до законодавства ЄС у певних сферах [2, с.13].

Одним із пріоритетних напрямів наближення українського законодавства до норм і стандартів ЄС можна рахувати ухвалення таких важливих нормативних документів у сфері управління якістю продукції як: Угода про партнерство і співпрацю між Україною і ЄС, Концепції державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг), Політики адаптації вітчизняного законодавства у сфері норм і стандартів до європейських вимог, а також ряд законів і Указів Президента по підвищенню якості вітчизняної продукції [5-15].

У зв'язку з інтеграцією України в ЄС і реалізацією проекту Східного партнерства, проводяться наступні заходи щодо [16, с.3-4]: підписання Угоди про асоціацію; створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі. Це питання торкається не тільки усунення торгових бар'єрів і торгових квот, але і об'єднання торгового законодавства країн-партнерів з нормами і правовими досягненнями ЄС (так зване *acquis communautaire*). Необхідною умовою для початку переговорів за угодою є членство у Світовій організації торгівлі (СОТ); створення структур для багатобічної співпраці, зокрема економічна інтеграція та зближення з секторальними політиками ЄС.

Система технічного регулювання (стандартизація, метрологія, сертифікація) є одним з ключових інструментів, який забезпечує

підвищення конкурентоспроможності економіки, сприяє вирішенню проблем структурної та технологічної відсталості, розширює й захищає внутрішній і зовнішній ринки [2, с.13].

У таблиці 2 представлені діючі нормативні документи по управлінню якістю та гармонізовані національні нормативні документи по управлінню якістю.

Таблиця 2

Нормативні документи по менеджменту якості та гармонізовані національні нормативні документи [17; 18]

№ п/п	Міжнародний нормативний документ	Гармонізований нормативний документ
1	2	3
1	IWA 1:2005 Систем управління якістю. Директиви по поліпшенню процесів в організаціях охорони здоров'я	ДСТУ IWA 1:2007 Систем управління якістю. Директиви по поліпшенню процесів в організаціях охорони здоров'я. Введений вперше. (IDT)
2	IWA 2:2007 Систем управління якістю. Директиви по застосуванню ISO 9001:2000 у сфері освіти.	ДСТУ -II IWA 2:2009 Систем управління якістю. Директиви по застосуванню ISO 9001:2000 у сфері освіти. На заміну ДСТУ-II IWA 2:2007. (IDT)
3	IWA 4:2009 Систем управління якістю. Директиви по застосуванню ISO 9001:2000 в суб'єктах місцевого самоврядування.	ДСТУ IWA 4:2009 Систем управління якістю. Директиви по застосуванню ISO 9001:2000 в суб'єктах місцевого самоврядування. На заміну ДСТУ -II IWA 4:2006 (IDT)
4	ISO Guide 34:2009 Загальних вимог до компетентності виробників стандартних зразків	ДСТУ-Н ISO Guide 34:2009 Загальних вимог до компетентності виробників стандартних зразків. Введений вперше. (IDT)
5	ISO 9000:2005 Систем управління якістю. Основні положення і словник термінів.	ДСТУ ISO 9000:2007 Систем управління якістю. Основні положення і словник термінів. На заміну ДСТУ ISO 9000:2001(IDT)
6	ISO 9001:2008 Систем менеджменту якості. Вимоги.	ДСТУ ISO 9001:2008 Систем менеджменту якості. Вимоги. На заміну ДСТУ ISO 9001:2001(IDT)
7	ISO 10002:2004 Управління якістю. Задоволеність замовника. Директиви по розгляду скарг в організаціях.	ДСТУ ISO 10002:2004 Управління якістю. Задоволеність замовника. Директиви по розгляду скарг в організаціях. Введений вперше. (IDT)
8	ISO 10005:2005 Систем менеджменту якості. Директиви по програмах якості.	ДСТУ ISO 10005:2007 Систем менеджменту якості. Директиви по програмах якості. Введений вперше. (IDT)
9	ISO 10006:2003 Системи менеджменту якості. Директиви по управлінню якістю в проектах.	ДСТУ ISO 10006:2005 Систем менеджменту якості. Директиви по управлінню якістю в проектах. Введений вперше. (IDT)
10	ISO 10007:2003 Системи менеджменту якості. Директиви по керівництву конфігурацією.	ДСТУ ISO 10007:2005 Систем менеджменту якості. Директиви по керівництву конфігурацією. Введений вперше. (IDT)
11	ISO 10012:2003 Системи керівництва вимірюванням. Вимоги до процесів вимірювання і вимірювального устаткування.	ДСТУ ISO 10012:2003 Системи керівництва вимірюванням. Вимоги до процесів вимірювання і вимірювального устаткування. На заміну ДСТУ 3921.1-1999 і ДСТУ 3921.2-2000 (IDT)

1	2	3
12	ISO/TR 10013:2001 Директиви по розробці документації системи менеджменту якості.	ДСТУ ISO/TR 10013:2003 Директиви по розробці документації системи менеджменту якості. На заміну ДСТУ 3816-98 (ISO 10013:1995) (IDT)
13	ISO 10014:2006 Управління якістю. Директиви по реалізації фінансових і економічних переваг.	ДСТУ ISO 10014:2008 Управління якістю. Директиви по реалізації фінансових і економічних переваг. Введений вперше. Прийнятий, але ще не діє. (IDT)
14	ISO 10015:1999 Управління якістю. Директиви по навчанню персоналу.	ДСТУ ISO 10015:2008 Управління якістю. Директиви по навчанню персоналу. Введений вперше. (IDT)
15	ISO 10019:2005 Вимог по вибору консультантів по системах управління якістю і використання їх послуг.	ДСТУ-Н ISO 10019:2007 Вимог по вибору консультантів по системах управління якістю і використання їх послуг. Введений вперше. (IDT)
16	ISO 19011:2011 Директиви по здійсненню аудитів систем управління.	ДСТУ ISO 19011:2003 Директиви по здійсненню аудитів систем управління і (або) екологічного управління (ISO 19011:2002) (IDT)

Провівши аналіз даних таблиці, ми бачимо, що всі гармонізовані нормативні документи ідентичні по рівню відповідності міжнародним нормативним документам по технічному змісту, структурі, що сприяє торгівлі [17, с.6].

На думку Віткина Л., поточний рівень гармонізації в процентному співвідношенні складає 25% [16]. Ступінь упровадження гармонізованих міжнародних і європейських стандартів в Україні складає 14,2% [16]. Коефіцієнт гармонізації нормативних документів за даними [17] складає 0,84, а в 2007 році цей показник склав 0,47, але в 2013 році коефіцієнт гармонізації зменшиться на 0,09 і складатиме 0,75, а надалі зменшиться на 0,04 і в 2014 році складатиме 0,71.

Причинами низького рівня гармонізації нормативних документів можуть служити такі:

- недостатньо оновлюється фонд стандартів колишнього СРСР в рамках Міждержавної ради із стандартизації, метрології, сертифікації: щорічно 100-250 документів, з них тільки 20-50 ГОСТ гармонізовані з міжнародними або європейськими стандартами [3, с.41];

- низький рівень міждержавних галузевих угод (01.01. 2012 р.): національний показник 0%, міжнародний 9,4% (відхилення -9,4%) [17, с.9];

- низький коефіцієнт оновлення нормативних документів національний показник 0,37, міжнародний 0,5 (відхилення - 0,13) [17, с.9];

- недостатнє державне фінансування по розробці стандартів;

- на думку авторів [16], велика частина

стандартів нееквівалентна з директивами ЄС;

- складність і масштабність завдань реформування технічного регулювання потребує відповідного кадрового забезпечення [16, с.10].

Висновки. Незважаючи на щорічну розробку та планування роботи з адаптації законодавства України до вимог ЄС у сфері управління якістю й гармонізації національних нормативних документів, темпи робіт у цих галузях є одними з найнижчих у Європі. Необхідно проводити моніторинг розвитку міжнародних нормативних документів, аналізувати тенденції та перспективи розвитку міжнародної нормотворчості у сфері управління якістю, формувати і реалізовувати практичні пропозиції до перспективного розвитку відповідної нормативної бази.

Список літератури

1. Паракуда В. Запровадження сучасних систем управління / В. Паракуда, Р. Огірко // Стандартизація, сертифікація, якість. - 2008. - №3. - С.47-51.
2. Мухаровський М. Адаптація загального законодавства України до вимог законодавства ЄС та угоди ТВТ СОТ / М. Мухаровський, К. Романько // Стандартизація, сертифікація, якість. - 2008. - №3. - С.12-15.
3. Тетера В., Нелепов А. Гармонізація нормативної бази на основі сучасних міжнародних та європейських стандартів / В. Тетера, А. Нелепов // Стандартизація, сертифікація, якість. - 2008. - №3. - С.40-46.
4. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.09.1994 / Ратиф. Законом

- України від 10.11.1994 №237/94-ВР.
5. Концепція державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг). Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 447-р.
 6. Політика адаптації вітчизняного законодавства в галузі норм і стандартів до європейських вимог (Біла книга Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики) від 09.12.2006.
 7. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.03.2004 №200-р.
 8. Про заходи щодо підвищення якості вітчизняної продукції. Указ Президента України від 23.02.2001 №113.
 9. Про затвердження Концепції державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг). Концепція. Затверджена Кабінетом Міністрів України від 17.08.2002. №447-р.
 10. План заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг). Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.03.2004. №200-р.
 11. Закон України "Про стандартизацію" із змінами і доповненнями, внесеними Законами України №2408-14 від 11.01.2006 на підставі закону №3164-15 від 01.12.2005.
 12. Закон України "Про підтвердження відповідності" із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 21.10.2004 №2116-4 на підставі Закону від 01.12.2005 №3164-4.
 13. Указ Президента України "Про заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері технічного регулювання та споживчої політики" від 13.07.2005 №1105.
 14. Концепція розвитку технічного регулювання та споживчої політики у 2006-2010 роках. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.05.2006 №267-р.
 15. Програма запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 11.05.2006 №614.
 16. Віткін Л. Основні тенденції трансформації систем технічного регулювання в країнах Східного партнерства / Л. Віткін, Т. Гордієнко // Стандартизація, сертифікація, якість. - 2012. - №6. - С.3-10.
 17. Грищенко Ф. Згармонізовані національні нормативні документи щодо управління якістю: стан, тенденції та перспективи / Ф. Грищенко // Стандартизація, сертифікація, якість. - 2012. - №4. - С.3-12.
 18. Грищенко Ф. Управління якістю: адаптація національної нормативної бази до міжнародної / Ф. Грищенко // Стандартизація, сертифікація, якість. - 2007. - №5. - С.41-47.
 19. Жадан А.В. Оценка результативности работ по гармонизации стандартов [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.nbv.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/2012_221/html/10.html

Анотація

Александр Момот, Елена Мартинюк

ПРОБЛЕМЫ ГАРМОНИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ НОРМАТИВНЫХ ДОКУМЕНТОВ

Проанализирован уровень гармонизации действующих в Украине стандартов межгосударственных (ГОСТ) и национальных (ДСТУ) с международными и европейскими. Проведен сравнительный анализ степени гармонизации национальных стандартов в странах Европы; рассмотрены международные нормативные документы по менеджменту качества и гармонизированные национальные документы.

Ключевые слова: гармонизация, нормативный документ, управление качеством, техническое регулирование, законодательство.

Summary

Alexandr Momot, Elena Martynyuk

PROBLEMS OF HARMONIZATION OF NATIONAL NORMATIVE DOCUMENTS

In the article the level of harmonization of operating in Ukraine standards is analysed intergovernmental (GOST) and national (DSTU) with international and European. The comparative analysis of degree of harmonization of national standards is conducted in the countries of Europe; international normative documents on the management of quality and harmonized national documents are considered.

Keywords: harmonization, normative document, quality management, technical adjusting, legislation.